

Kızıl derinliklerdeki yaşam

KIZILDENİZ'İN TROPİKAL DÜNYASI, 200 YILDAN DAHA UZUN SÜREDİR AKDENİZ'E KARIŞIYOR. BUGÜN DARACIK BİR SU DÜNYASI OLAN KIZILDENİZ, GELECEĞİN OKYANUSU OLMAYA HAZIRLANIYOR. O KIZIL DERİNLİKLERİNDE BUGÜN BİLE OKYANUSLARI KISKANDIRACAK ZENGİNLİKTEKİ CANLILAR ALEMİNİ BARINDIRIYOR.

YAZI VE FOROĞRAFLAR: TAHSİN CEYLAN

Yerkürede birbirini etkilemeyen, birbirini yaşamla beslemeyen neredeyse hiçbir deniz yok gibi. Daracık su koridorları, bazen doğal yollarla bazen insan eliyle açılıyor; iki yabancı su dünyası arasında bir geçit oluşuyor. Karşılıklı

yaşam akışı, önceleri yavaş sonra ivmelenererek iki yönde akmaya başlıyor. Süveyş Kanalı'nın 1800'lerin sonunda açılmasıyla benzeri bir göç, Akdeniz'le Kızıldeniz arasında da başladı ve hâlâ devam ediyor.

M.Ö 13. yüzyılda Mısır topraklarını yöneten Sesostris (II. Ramses), tarihin en eski kanalını Arsinoe'de (bugünkü Süveyş Kanalı) inşa ettirmişti. Bu girişimin arkasında yatan ütopya, gemileri Nil Nehri vasıtasıyla Akdeniz'e ulaştırabilmektir. Bu kanal dar olmasına karşın iki kadirmanın aynı anda yan yana seyahat edebilmesine imkan tanıyor ve gemiler dört günlük seyirle Akdeniz'e varabiliyordu. Yüzyıllarca Mısırlı tüccarlara hizmet veren bu kanal, M.S

8. yüzyılda politik nedenlerle Araplar tarafından kapatıldı. Bu tarihten sonra pek çok girişimci Kızıldeniz ile Akdeniz'i birleştirecek yeni bir kanalın inşa edilmesi için planlar hazırladı. Alman filozof Leibniz, Goethe ve Napoleon Bonaparte gibi tarihe damga vurmuş pek çok ünlü dahi bunlar arasında yerini aldı. Ancak iki deniz arasında seviye farkı bulunduğunu hesaplayan zamanın mühendisleri, muhtemel su baskınlarından ve Nil Nehri taşkınlarından öylesine korkmuşlardı ki

Dedalus Resifi

Aslan balığı (Pterois volitans)

kanal fikrini zihinlerine hapsedmişlerdi.

Bütün bu korkulara meydan okuyan Fransız diplomat ve mühendis Ferdinand Marie de Lesseps, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu Muhammed Sait Paşa'nın da olağanüstü yardımlarıyla, Kızıldeniz'i Akdeniz'e bağlayan Süveyş Kanalı'nın inşasını, yaklaşık 10 yıl süren çalışmayla, 1869 yılında tamamladı. Kısa bir süre içerisinde 19. yüzyıl aydınlarının ve bilim adamlarının akın ettiği Süveyş Kanalı, uluslararası bir 'kültür-bilim

merkezine' dönüştü. Bu entelektüel göç, kanal öncesi ve sonrası değişimlerin gözlemlenebilmesi açısından son derece önemli bir gelişmeydi. Zira birbirinden farklı zoocoğrafik yapıya sahip iki deniz olan tropikal Kızıldeniz ile subtropikal Akdeniz'in birleşmesi, bazı bilim adamlarının ilgisini, henüz kanal inşaatı başladığında çekmişti.

Ne Ferdinand de Lesseps ne de çalışma arkadaşları, kanal projesini hazırlarlarken iki denizin birleşmesinden

Anemon balıkları (*Amphiprion bicinctus*)

doğacak biyolojik sorunları önceden düşünmemiştir. Ancak tahmin edilemeyen gerçekleşmiş ve Tilier adlı araştırmacı, 1902 yılında yaptığı bir çalışmada ilk defa Kızıldeniz kökenli bir balık türünü (*Atherinomorus lacunosus*) Akdeniz'de İskenderiye açıklarında ele geçirmiştir. Diğer bazı araştırmacılar da Kızıldeniz'de yaşayan birkaç yengeç ve yumuşakça türünü Port Said açıklarında gözlemlemişlerdir. İnsan yapısı bir kanal, artık geri döndürülmesi mümkün olmayan bir göçe neden olmuş ve pek çok Kızıldeniz türü Akdeniz'i istila etmeye başlamıştır. İsraili deniz bilimci Francis Dov Por, kanalın yapımcısına atfen 'Lessepsian göç' terimini 1969 yılında dünyaya tanıtan dek, bu göç olgusu uzun yıllar ortak bir isimle anılmamıştır. Por'un deyişiyle Lessepsian göç, 'okyanus ve denizlerin şahit olabileceği en önemli biyocoğrafik fenomendir.

Lessepsian göçü, ortaya konan paranın oldukça yüksek fakat kazanma şansının son derece düşük olduğu çevresel bir rulet oyununa benzetmek de mümkün. Buna rağmen kanalın açılmasından bu

yana geçen yaklaşık 140 yıllık sürede 500'e yakın organizma Akdeniz'e ulaşarak bu farklı ekosistemde başarılı koloniler oluşturdu.

Kızıldeniz'in seviyesi, Akdeniz'e göre 1,2 metre daha yüksek olması nedeniyle Süveyş Kanalı üzerinde Kızıldeniz'den Akdeniz'e doğru sürekli bir akış vardır.

Dünyanın en duru suyu

Ekonomik olarak Akdenizlileri ve doğal olarak da bizi yakından ilgilendiren ve de ilerki yaşamlarımızda Akdeniz'de karşılaşma ihtimalimiz olan türleri görüntüleyebilmek için kızıl derinliklerdeyiz. Dalışlarımızı VIPSCUBA ayrıcalığıyla gerçekleştiriyoruz.

Denizin ruhuna uzanan yolculuğumuzda rotamız Kuzey ve Güney Safari olmak üzere iki bölümden oluşuyor. Kuzey Safari, Sina Yarımadası'nın güney uç noktalarından Sharm el-Sheikh'i de içine alan mükemmel bir rota. Yerleşim birimi, Sharm El Maya ve Na'ama adlı iki koydan oluşuyor. Burası, Kaptan Jacques-Yves Cousteau'nun 'Sessiz

Dünya' belgeselleriyle tanımaya başladığımız bölgelerin başında gelen bir turizm merkezi. Her gün yaklaşık 4.000 civarında dalıcının Mısır'a ait Kızıldeniz Kıyıları'nda dalış yaptığı ve bu sayının sürekli arttığı ifade ediliyor. Bunun nedeni, bilindiği üzere Kızıldeniz'in 2.350 kilometre uzunluğuyla dünyanın en duru su yapısına sahip olmasıdır. Görüş kabiliyetinin hemen hemen her mevsim kabul edilebilir görüntü sunması, Kızıldeniz'in sualtı fotoğrafçıları için de cazibe noktası olmasına kaynak teşkil ediyor. Bab-ül Mendep Boğazı'yla Hint Okyanusu'na, Süveyş Kanalı'yla da Akdeniz'e bağlanan Kızıldeniz'de omurgasızlar ve algler dışında 1.200 tür balığın yaşadığı ve yaklaşık 600 türün endemik olduğu belirtiliyor. Yıl boyu 20°C'nin altına düşmeyen üremeye elverişli su sıcaklığı, binde 40 oranındaki tuzluluk ve diplerdeki magmanın neden olduğu (bitkisel planktonlara besin kaynağı olmaları) yoğun besleyici elementler, biyo çeşitliliğin sürekli artmasını sağlıyor.

Katmanlı sert mercanlar (*Turbinaria reniformis*)

Thistlegorm batığı

Doğanın muhteşem akvaryumu

Dalış noktaları açısından oldukça zengin bir menüye sahiptir Sharm el-Sheikh. Jakson, Laguna, Shark Yolanda, Anemon City, Thomas ve Gordon resifleri bölgenin tür çeşitliliği açısından en çok tercih edilen noktaları. Dalıcıların

dikkat etmesi gereken kurallar, her dalış öncesinde deneyimli eğitmenlerimiz Serhat Sadıkoğlu ve Yaman Arnavutoğlu tarafından anlatılıyor. Bazı günler beş olmakla beraber gece dalışı dahil günde ortalama dört dalış gerçekleştiriyoruz. Arta kalan zamanda ise sonraki günün erken dalışına hazırlık yapıyor, kaydedilenleri izliyor, yorumluyor ve de devamında kısa bir uyku çekiyoruz. Sharm el-Sheikh Bölgesi'ndeki, doğanın muhteşem akvaryumu olarak da tanımlayabileceğimiz Ras Muhammed Deniz Milli Parkı'nda, bölgedeki akıntılarının kesişme noktası olması nedeniyle tür çeşitliliği daha da fazla. Girişi ayrı bir ücrete tabi olan park, bölgenin yoğun koruma altındaki en önemli noktası. Taşlı mercanların yanı sıra yumuşak mercanların da büyük popülasyonlar oluşturduğu bu bölgedeki dalış noktalarında aynı yerlere birden fazla dalış yapıyoruz. Dünyanın sayılı dalış noktaları arasında gösterilen park, bölgedeki toplam dalışlarımızın neredeyse yarısına ev sahipliği yapıyor. Yaptığım dört gece dalışından sadece birinde ve bir birey olarak görüntüleyebiliyorum beyaz sokar'ı (*Siganus rivulatus*). Yine külah balığı (*Fistularia commersonii*) çok nadir görebildiğim canlılar arasında yer aldı.

Gorgonya

Oysa ki aynı gece dalışını Kaş Limanı'nda yapmış olsaydım her iki türün de yüzlercesine rastlayabilirdim. Kızıldeniz göçmeni bu türlerin, Akdeniz'de daha büyük popülasyonlar oluşturduğunu dar kadranlı olarak söylemek mümkün. Ancak bu konudaki yorumu bilimadamlarına bırakmak sanırım en doğrusu.

Sualtında lokomotif

Sha'ab Ali bölgesi bizlere cömertçe sunduğu denizel yaşamla yüreğimizde alkışlar kopartıyor. Uç noktalarında yer alan ünlü Thistlegorm Batığı, Sharm el-Sheikh batıkları denince ilk akla gelen noktadır. İlk dalışımızı ambarların ve iç mekanın görüntülenmesine, ikinci dalışımızı ise dış mekanın görüntülenmesine ayırıyoruz. 6 Ekim 1941'de Girit'ten kalkan Alman uçakları tarafından batırılan gemi, 1956'da keşfedilmiş ve ilk dalışı gerçekleştiren Jacques Costeau ile Calypso ekibi olmuştur. Alman istihbaratının Mary Queen adlı İngiliz gemisini batırmak isterken Thistlegorm'u bombaladığı bilgisi, ilgili çevrelerce doğrulanmış hazin bir gerçektir.

32 metre derinlikte yatan, 130 metre uzunluğunda, 18 metre genişliğindeki Thistlegorm, 1940'ın nisan ayında yapılmış. Gemi İkinci Dünya Savaşı'nda İngilizlerin, askeri malzemelerini Güney Afrika'ya ulaştırmak üzere yola çıkmış. Afrika kıyılarında gerçekleştirdiği son yolculuğu ise yalnızca dördüncü seferiymiş. 49 kişilik mürettebatından dokuzunu yüksek rütbeli İngiliz askerlerinin oluşturduğu Thistlegorm, son yolcuğu için Haziran 1941'de Glasgow'dan demir alarak İskenderiye'ye ulaşmış. Süveyş Kanalı'nı geçip güvenli bir barınakta demirliyen Girit'ten kalkan Alman uçakları Thistlegorm'u 6 Ekim 1941'de, saat 01:30'da sulara gömmüş. Bir savaş gemisi batığı olmasının yanı sıra milli parktaki korunaklı yerleşimiyle özgün bir sualtı müzesi de denebilir Thistlegorm için. Hatta bir müzede bulabileceğinizden fazlasını görebiliyorsunuz. Askeri kargo gemisi olmasından ötürü, yükünün çoğunu askeri malzemeler ve araçlar oluşturuyor.

Salem Express batığı

Atmaca balığı (Paracirrhites forsteri)

Tanklar, torpidolar, cipler, tüfekler, çöl koşullarına uygun BSA ve Norton marka motosikletler, üniformalar...

Yani bir ordunun ihtiyaç duyacağı tüm malzemelerle dolu bir gemi. En ilginç, batığın her iki yanına savrulmuş duran lokomotifler. Sualtında bir lokomotif görmek Thistlegorm'un sunduğu bir ayrıcalık. Ters dönmüş tanklar da Thistlegorm'un muhteşem atmosferine renk katıyor. Sahip olduğu kargonun görsel zenginliğinin yanı sıra canlı popülasyonu da görülmeye değer. Uçaksavarların üzerinde oluşan mercanlar, batığın farklı yerlerinde yuva yapmış boy boy rengârenk balıklar, Thistlegorm'un zenginlikleri. Sıklıkla görülen timsah ve papağan balıklarının yanı sıra orfozlar, melek balıkları da batık çevresinde rastlayabileceğiniz canlılar.

Tüm bu mercanları, balıkları ve kargoyu görmek için birden fazla dalışı buraya ayırmak lazım. İki dalışla bitmeyecek kadar büyük boyutlardaki 9.000 tonluk bu batığın iç kısımlarında yer alan, kamyonların, motosikletlerin bulunduğu bölmelere girmek için hem yeterli deneyime sahip olmak hem de bir takım teknik ayrıntıları atlamamak gerekli; kılavuz ipi, yedek fener kullanmak gibi. Ben kılavuz ipi yerine rehberimiz, Serhat, Jun ve Oğuz ile birlikte alt ambarlara doğru süzülüyorum. Askeri zırhlı araçların tekerlek çapları tam rehberimin boyunda kadrajıma giriyor. İnanılması güç, bir dönemin sessiz tanıkları şimdi tarihe düşülen bir dipnot gibi karşımızdalar.

Şimdiki rotamız Güney Safari... Yine Hurghada'dan çıkıyoruz, bu kez Salem Express'i de içine alan safari turunda daha çok çekiçbaşı köpekbalıklarını ve büyük canlıları görüntüleyebilmeyi umuyoruz. Salem Express, Aralık 1991'de Cidde'den hacı kafilesini taşıırken mercan resiflerine çarparak 1.600 yolcusuyla batmış ve kesin sayı tartışmalı olmakla beraber 500'ün üzerinde kişi hayatını kaybetmişti. Anıt Mezar konumundaki batığın içine girmeden dalışımızı yapıyoruz. Marsa Alam, Daedelus Resifi ile Elphinstone Resifi, faunal ve floral olarak en zengin dalış noktaları.

Marselia Star tekneimiz, yaklaşık 40

metre uzunluğunda ve dört katlı. Her türlü konfor düşünülmüş dalışseverler için. Yerel rehberlerimiz Sherif Kotla ve El Capino güvenli dalış için hiçbir detayı atlamıyor. Serhat Hoca, Yaman ve Yeşim, önceden hazırladıkları dalış kitinde neredeyse diş fırçası hariç her ayrıntıyı düşünmüş! İlginç olan bir diğer husus da Türkiye'den iki bölgeye peş peşe yapılan ilk safari turunun olması.

Denizde yaşarken, günlerden ve zamandan tamamen uzaklaşıyorsunuz.

Kızıl derinliklerin mavisinde bile hasret sevgiliye duyulan özlemdir alacakaranlık şafağında ve her gün batımında...

Emin olmanın huzuru gezegenin en duru suyunda ruhunuzu yıkarken maviden yaşanmışlıklara gidersiniz sıra sıra beyne kazılmış karelerle...

Unutulmazları kazıdık yüreğimize. Gel de haykırmaya...

Her şey mavi suların ruhunda süzülen düşler gibiydi.

Kızıl derinliklerdeki maviyi geride bırakırken, deklanşöre uzanarak ya da gözlerinizde kaydettiğiniz her görüntüde sevdiğinizin de buraları görmeleri gerektiğini hatırlıyorsunuz bir kez daha. Ruhumuzdaki bu özlem-hüzün haykırışı, kaydedilip taşınması gereken görüntüleri önünüze sıralıyor. Nazım'ın anlatımıyla;

Ruhum ne ondan önce vardı, ne ondan ayrı bir sırrın kemâlidir, ruhum onun, o dışımdaki âlemin bende akseden hayâlidir.

Ve aslından en uzak ve aslına en yakın hayâl bana ışığı vuran yârimin cemâlidir...

Denizin ruhuna; yüreğimde çok istediklerimin pratikte bana yaşatılmasından dolayı bir kez daha minnettarlık duyuyorum. Selam olsun...

Mavide kalın...

Kaynaklar:

- * <http://www.buyukforumportal.com/archive/index.php/t-12146.html>
- * <http://www.ciesm.org/online/atlas/index.htm>
- * Bilecenoglu, M., Pulat, İ. (1997): Kazanma şansının düşük olduğu bir kumar-Lessepsian göç. Sualtı Dünyası, 17: 8-12.